ارائه راهبردهایی برای جذب دانشجویان خارجی در ایران

غلامرضا ذاکرصالحی[1]
مائده صالحی نجف آبادی[2]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۰۴/۲۹
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۵/۳۱

چکیده

در شرایط جهانی شدن اقتصاد، فرهنگ و فناوری ، جذب دانشجویان خارجی موجب مشارکت فعال در روند جهانی تولید علم و تسهیل انتقال فناوری و غنی شدن فرآیند آموزش می شود. امروزه عواملی چون ظهور آموزش عالی به مثابه یک کسب و کار و نقش کلیدی دانش آموختگان خارجی در توسعه فرهنگی و اجتماعی کشورهای مبداء و تأثیر تحرک و جابه‌جایی دانشجویان در ارتقاء سرمایه انسانی باعث توجه به مزیت های پنهان جذب دانشجویان خارجی شده است. همچنین نقش آموزش چند فرهنگی در غنا بخشیدن به آموزش‌ها و ارتقای برابری، احترام، پذیرش و فهم متقابل فرهنگ ها اهمیت بین المللی سازی آموزش عالی را مضاعف کرده است.

با وجود این که در دو دهه اخیر تعداد دانشجویان خارجی جهان ۲.۳ برابر شده و کشورهای منطقه نیز در یک رقابت جدی برنامه های بلند پروازانه ای برای جذب دانشجویان خارجی تدارک دیده اند، در کشور ما نوعی بی تصمیمی و خلاء راهبرد کلان ملی در این زمینه مشهود است. مقاله حاضر می کوشد با مطرح نمودن تجارب مختلف جهان بویژه کشورهای منطقه، الگوهای مختلف و انواع تلاش‌های جاری در این زمینه را معرفی نماید. سپس از طریق انجام یک مطالعه اکتشافی- پیمایشی نظرات خبرگان، متخصصان و مدیران آشنا با موضوع پیرامون گزینه های مختلف راهبردی از طریق برجسته سازی اولویت های مورد نظر آنان تدوین شده است.

---

۱. استادیار مؤسسه پژوهش وبرنامه ریزی آموزش عالی grsalehi1@yahoo.com
۲. کارشناس ارشد جامعه شناسی

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

یافته های این مطالعه بیانگر اولویت تمرکز بر رقابت منطقه ای (در مقابل خط شکنی در عرصه جهانی و یا حفظ وضع موجود) با تمرکز بر محوریت پژوهش و فنآوری در جذب دانشجویان خارجی است.

خبرگان پیرامون "راهبرد پذیرش دانشجو" جذب دانشجویان شایسته (در مقابل جذب نخبه و یا سیاست درهای باز) را توصیه نموده اند. همچنین ارکان اصلی راهبرد ایرانی از نظر پاسخگویان عبارتند از: تمهید زیست بوم مناسب علمی و رفاهی، ارائه کیفیت بالای آموزش، آموزش انعطاف پذیر و ارائه خدمات آموزشی ارزان.

واژگان کلیدی:

جذب دانشجویان خارجی، بین المللی شدن آموزش عالی، تحرک دانشجویان، آموزش چند فرهنگی.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

مقدمه

توسعه علمی یک حرکت چند وجهی است که در ظرف محیط بین المللی رخ می دهد. پدیدۀ جهانی شدن اقتصاد و فرهنگ از سویی و موضوع جهان وطن بودن علم و فنآوری ازسوی دیگر، روند رو به رشد فعالیت های بین المللی را افزایش داده است. حرکت آزاد و بدون محدودیت سرمایه، اطلاعات و ایده در سطح جهان که تحرک و جابجایی دانشجویان و پژوهشگران و نوآوران بخشی از آن است بن مایۀ تشکیل سرمایه انسانی در یک چارچوب و استاندارد جهانی است.

برخی ازمزایای بین المللی شدن آموزش عالی عبارتند از: ارتقای هویت ملی وابزار معرفی فرهنگ ملی، رشد پیوندهای اقتصادی، رشد رقابت اقتصادی، معرفی علم به عنوان منبع اقتصادی ،گسترش امنیت ملی و ارتقاء تفاهم ودرک متقابل بین المللی.

امروزه کشورها با ارتقاء سطح همکاریها و تبادلات بین المللی علمی نه تنها مشروعیت جانبی و منزلت کسب می کنند بلکه به نوسازی اقتصاد و کارآمدی فناوری خود مدد می رسانند. تحرک دانشجویان در سطح جغرافیای جهان زمینه های تسهیل انتقال فناوری، همچنین ظهور نوآوریهای رادیکال را فراهم نموده است. بازار علم و نظام عرضه و تقاضای آموزش عالی را نیرومند ساخته و تراکم و انباشت مناسبی از نیازها و کالاهای جدید فرهنگی و نرم افزاری را سامان داده است. این تراکم که همراه با تنوع و غنای فرهنگی است موتور محرک توسعه علمی است.

طرح مساله

جذب دانشجویان خارجی برای مؤسسات از جنبه های مختلف مثبت ارزیابی می شود.جالب آنکه این امر همه انواع سرمایه سازمانی دانشگاهها ومؤسسات را ارتقا می بخشد:

- افزایش سرمایه مالی و فیزیکیازطریق شهریه
- افزایش سرمایه فرهنگیازطریق رسوب دانش هم چنین کسب اعتبار وپرستیژ
- افزایش سرمایه اجتماعی از طریق گسترش ارتباطاتعلمی-بین المللی
- افزایش کیفیت آموزش و پژوهش

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

برخی کشورهای دانشجو پذیر جهان در این زمینه دارای تجارب ارزشمندی هستند. در استرالیا به منظور تشویق دانشجویان به شرکت در طرحهای مبادلهٔ دانشجویان بین المللی طرحی تحت عنوان «سفر به فرهنگهای دیگر» توسط دانشگاه ملبورن در دست اجراست (گستا وهمکاران،2006).

در نیوزیلند فشار تقاضا برای پذیرش دانشجوی خارجی موجب تعیین سهمیه برای دانشگاهها شده است. یافته های یک مطالعه در این کشور نشان داد اگر چه دانشگاه‌های دولتی نیوزیلند از اهمیت نقش دانشجویان بین المللی در جریان درآمدزایی و بین المللی کردن مؤسساتشان آگاهی دارند، کنترل تعداد دانشجویان بین المللی و در نظر گرفتن اهداف دیگر را نیز حائز اهمیت می دانند (لین ،اسمیت وری،2006).

از آنجا که کشورهای محتلف جهان به نقش و اهمیت جذب دانشجوی خارجی پی برده اند، ژانرها و سبک های متعدد بازاریابی برای جذب دانشجوی خارجی شکل گرفته است. یک از پژوهشگران در تحقیق خود چهار نمونه از ژانر بازاریابی دانشجویان بین المللی از فنلاند، اسکاتلند، استرالیا و ژاپن را با هم مقایسه کرده است (اینگر،آسکهاو،۲۰۰۷)).

هم اکنون بیشتر کشورهای جهان به ویژه کشورهای در حال توسعه ای چون مالزی، ترکیه، سنگاپور، امارات متحدهٔ عربی، جمهوری آذربایجان و ارمنستان و ... برنامه های مدون و بلند پروازانه ای برای توسعه جذب دانشجوی خارجی تدارک دیده اند.

به دلیل مزایای بی بدیل تحرک بین المللی دانشجویان وهمان گونه که در جدول شماره (۱) ملاحظه می شود سهم درآمد برخی کشورها از این محل قابل توجه است.

جدول شماره ۱. درآمد کشورها از جذب دانشجویان خارجی سال تحصیلی ۲۰۰۸-۲۰۰۷

کشور	میلیارد دلار
امریکا	۱۵/۵
استرالیا	۱۵
انگلستان	۱۴/۱
کانادا	۶
نیوزلند	۱/۵

منبع :معاونت پژوهشی سازمان دانشجویان جهاددانشگاهی۱۳۸۸

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

نگاهی به سیر افزایش کمی دانشجویان خارجی در سطح جهان بیانگرجهش این تعداد به میزان ۲/۳برابر در دهه اخیر بوده است. افزایشی که کشور ایران آن را تجربه نکرد.

جدول شماره ۲. سیر تحول تعداد دانشجویان خارجی جهان

تعداد دانشجویان خارجی در دهۀ ۲۰۰۰-۱۹۹۰	۱۳۰۰۰۰۰
تعداد دانشجویان خارجی در سال ۲۰۰۵	۲۷۰۰۰۰۰
تعداد دانشجویان خارجی در سال ۲۰۰۹	۳۰۰۰۰۰۰
سهم قاره آسیا از دانشجویان خارجی جهان	٪۵۰

نگاهی به آمار دانشجویان خارجی برخی کشورهای رقیب ایران در آسیا عمق عقب ماندگی ایران را در این زمینه نشان می- دهد.

جدول شماره ۳. تعداد دانشجویان خارجی برخی کشورهای آسیایی رقیب ایران

سال / کشور	۲۰۰۲	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	بر آورد ۲۰۱۵
ترکیه	۱۲۰۰			۱۵۰۰۰		
امارات متحده				۳۰۰۰۰		
سنگاپور				۸۰۰۰۰		۱۵۰۰۰۰
مالزی		۴۸۰۰۰	۷۱۰۰۰	۸۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰

منبع: مشاهده شده در : Malaysia higher education 2008-http:// www.alef.ir/18851/1386/9/14

دولت سنگاپور به عنوان یک راهبرد، برای تحقق هدف بلندمدت سال ۲۰۱۵ مندرج در جدول بالا ،برای جذب استعدادهای درخشان به دانشگاه‌ها سوبسید پرداخت می کند

اما راهبرد امارات تبدیل شدن به قطب [1]علمی – فرهنگی خاورمیانه است .در این کشور فستیوال سالانه متفکرین خاورمیانه باهدف توسعه بین المللی شدن برگزار می شود. مرکزیت اجرای این طرح با کالج عالی تکنولوژی[2] با حمایت ام.آی.تی. هاروارد و استنفورد و تحت مدیریت کلان انگلیسی هاست.

احداث قریۀ المعرفه[3] که هم اکنون حدود سی هزار دانشجو جذب کرده است نیز در راستای تبدیل شدن به مرکزیت منطقه ای آموزش عالی دنبال شده است

[1] -Hub
[2]. Higher Colleges of Technology
[3] . Knowledge Village

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

کشور ترکیه حرکت خود را در این زمینه دیرتر از بقیه کشورهای آسیایی آغاز نموده است. بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر، چهار دانشگاه ترکیه (اوتادغو – غازی- آنکارا- حاجت تپه) طرحی برای جذب دانشجویان خارجی مسلمان به نخست وزیر این کشور ارائه دادند.

اما راهبرد مالزی در این زمینه بالا بردن کیفیت و پایین آوردن هزینه است. دراین کشور براساس آمارفوق تعداد دانشجویان خارجی در سه سال گذشته جهشی بیش از صد درصد را تجربه کرده است

در این میان سهم کشور ایران از تحرک دانشجویان بین المللی بسیار اندک است .چنانچه تعداد دانشجویان شاغل به تحصیل در سال۸۹–۸۸ سه میلیون وهفتصدو نودهزار باشد، تنها حدود یک دهم درصد از این تعداد خارجی هستند. این سهم اندک با اهداف مندرج در سند چشم انداز یعنی تبدیل شدن به قدرت اول منطقه در عرصه علم وفناوری همخوانی ندارد.

جدول شماره ۴. تعداد دانشجویان خارجی ایران در سال تحصیلی ۸۹–۱۳۸۸

عنوان	تعداد
دانشجویان خارجی بورسیه وزارت علوم	۱۶۰۰
دانشجویان بورسیه وزارت بهداشت	۷۰۰
دانشجویان غیر بورسیه وزارت علوم و بهداشت	۷۰۰۰
دانشجویان غیربورسیه دانشگاه آزاد	۸۰۰
سایر (غیرانتفاعی – علمی کاربردی و ...)	۴۰۰
جمع کل	۴۲۰۰

منبع: گزارش مدیر کل دانشجویان داخل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۸۹)

ترکیب دانشجویان خارجی در ایران نشان می دهد ۵۰/۸۱ درصدآنها از کشورهای خاورمیانه هستند.(۴۱/۵ درصد افغانی- ۲۰٪ سوری و ...).هم چنین۲۱/۳۷ در صد آنان از کشورهای آسای میانه و ۸/۷۲ درصد از هند و پاکستان و بقیه نیز از آسیای جنوب شرقی و اروپای شرقی هستند.

به اعتقاد برخی پژوهشگران، چهار عامل مؤثر در ترکیب جمعیتی مذکور عبارتند از: نزدیکی مواضع سیاسی و عقیدتی کشورها – نزدیکی جغرافیایی – اقامت اتباع بیگانه در ایران – هم‌زبانی با زبان فارسی (بزرگمهری، ۱۳۸۵)

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

این موضوع که چرا سهم ایران در جذب دانشجوی خارجی بسیار ناچیز است قابل تأمل است. این موضوع مسئله اصلی مطالعه حاضر را شکل می دهد.

درسال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی جدی ترین اقدام در زمینه جذب دانشجوی خارجی تأسیس دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) است.

قانون تأسیس دانشگاه بین المللی اسلامی در تاریخ ۱۳۶۲/۱۱۲/۲ در مجلس شورای اسلامی تصویب و جایگاه خوبی برای آن تعریف شد. این دانشگاه دارای شورای عالی به ریاست رئیس جمهور است.

اما این دانشگاه در عمل راه اندازی نشد تا اینکه در سال ۱۳۷۰ مؤسسه آموزش عالی زبان فارسی دهخدا به دانشگاه بین المللی امام خمینی تبدیل شد. پس از گذشت سالها از تأسیس این دانشگاه بسیاری از مفاد اساس‌نامه دانشگاه مصوب ۷۷/۴/۳۰ ، شورای عالی انقلاب فرهنگی اجرایی نشده است و از۸۰۰۰ نفر دانشجو تنها دو درصد تعداد دانشجویان این دانشگاه خارجی هستند. این دانشجویان فقط دوره شش ماهه آموزش زبان فارسی را در این دانشگاه سپری می کنند. این نکته نیز بخشی از وجه مساله زای موضوع است.

هم اکنون کشور ایران با عقب ماندگی جدی در زمینه جذب دانشجوی خارجی روبه روست. مهم ترین جنبه آن درحوزه راهبردی وسیاستی است. پس از پرکردن این خلاء راه برای اقدامات عملی و تمهید زیرساخت‌ها فراهم خواهد شد.

پرسش این است که در این بازار بین المللی سهم کشور ما چقدر است؟ علیرغم توسعه کمی جهشی در آموزش عالی ایران که موجب شده است تعداد دانشجویان از ۱۷۵ هزار نفر در سال ۱۳۵۷ به ۴.۲۰۰.۰۰۰ در سال ۱۳۹۰ برسد، از نظر شاخص تعداد دانشجویان خارجی در چه وضعیتی هستیم؟ راهبرد کلان کشور در این زمینه چیست و راهبرد مطلوب و بهینه بر اساس نظرات خبرگان و کارشناسان باید دارای چه ویژگی ها و ارکانی باشد؟

سؤالات تحقیق

این مطالعه درجستجوی پاسخ به پرسش های زیر است:

۱. جذب دانشجویان خارجی (به عنوان یک مصداق از بین المللی شدن آموزش عالی) در ایران بهتر است با تمرکز بر آموزش باشد یا پژوهش و فناوری؟

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

۲. از نظر قلمرو بهتر است رقابت منطقه ای هدف قرار گیرد یا خط شکنی در عرصه بین المللی یا استمرار وضع موجود؟

۳. از نظر جذب و پذیرش دانشجو جذب نخبگان هدف‌گیری شود یا دانشجویان شایسته (متوسط به بالا) یا همه متقاضیان جذب شوند؟ (راهبرد درهای باز؟)

۴. مؤلفه‌ها و ارکان اصلی راهبرد مطلوب برای ایران کدام اند؟

۵. چه سناریوهای اجرایی و اقدامات زیر ساختی جذب دانشجویان خارجی اولویت دارد؟

۶. آیا بین اولویت های راهبردی مورد نظر مدیران ستادی با سرپرستان دانشجویان خارجی در دانشگاه‌ها اختلاف نظر معنی داری وجود دارد؟

آموزه های نظری

۱- ظهور آموزش عالی به مثابه یک کسب و کار

از دهه ۱۹۷۰ به بعد به تدریج شاهد پدیده تجاری شدن و کالایی شدن آموزش عالی ظهور ارزش‌های مبادله‌ای و اقتصادی آموزش عالی و وابستگی روز افزون نظام های اقتصادی- تکنولوژیک به همدیگر به دلیل امواج فراگیر انقلاب صنعتی هستیم. هم چنین نیرومند شدن هر دو بعد عرضه و تقاضای آموزش عالی، کنشگران این عرصه[1] و نهادها و سازمانهای ذی نفع را به میدان کشانده است. از این تحول به تکامل بلوک‌های سازنده بازار آموزش عالی می توان یاد کرد. این تحولات موجب ورود فعال بخش خصوصی به صنعت آموزش عالی در عرصه بین المللی شده است.

هم چنین عوامل زیر به کسب وکار آموزش عالی رونق داده وآن را به بازاری بین المللی تبدیل نموده است :

- انقلاب در فناوری اطلاعات و ارتباطات[2] و سهولت مبادله آموزش
- ابزاری شدن نگرش نسبت به علم (علم و حکمت برای خود شکوفایی فردی ، تبدیل به: بنگاه دانش)

[1]. agents
[2]. ICT

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

- تبدیل دانشگاه نخبه گرا به دانشگاه توده ای[1] و دانشگاه سبک ۲ [2]
- روندهای عام جهانی شدن فرهنگ و اقتصاد و تکنولوژی
- تبدیل روند خطی دانش به شبکه های دانش، جریانات دانش که ماهیت جهانی دارند

۲- عامل تغییر اجتماعی، سیاسی، فرهنگی

نویسنده کتاب "آموزش بین المللی در یک زمینهٔ جهانی" معتقد است که آموزش بین المللی بسیار فراتر از برنامه های تحصیل در خارج از کشور است. چرا که آموزش بین المللی عوامل متغیر اجتماعی، سیاسی و اقتصادی فراوانی را شامل می شود که نه تنها بر مراکز آموزشی تأثیر می‌گذارند بلکه بر روی جوامع جهانی در فضایی که نگرانی و بلاتکلیفی همهٔ دنیا را فراگرفته است تأثیر می گذارند (اوریاس، 2008)

پژوهشگری دیگر معتقد است که جذب دانشجویان خارجی به آماده سازی سایر دانشجویان برای کارکردن در دنیای واقعی کمک می کند، زیرا آنها ناگزیرند با انسانهایی با پیش زمینه های فرهنگی مختلف برخورد کنند. از سویی دانشجویان و دانش آموختگان خارجی ارتباطات بین المللی مهمی فراهم می کنند. این ارتباطات می تواند منجر به همکاری تحقیقاتی و آشنایی با دولتها و همکاری مدیران و رهبران شود. هم چنین حضور دانشجویان خارجی اعتبار دپارتمانها و مؤسسات علمی را افزایش می دهد (تریس ،۲۰۰۲) محققان چینی به اثرات فرهنگی واجتماعی تحصیلات درخارج از کشورتوجه ویژه ای دارند. آنها یادآور می شوند که آموزش خارجی (عمدتاً آموزش غربی) به تدریج به عنوان سرمایهٔ فرهنگی غالب و مهمترین ابزار جابجایی اجتماعی در چین مدرن، جایگزین آموزش چینی سنتی شد. آموزش خارجی در مرحلهٔ اولیهٔ ارائهٔ آن به هیچ وجه دارای ارزش نبود، اما در طولانی مدت مفهوم اجتماعی منفی آن تا حدی تغییر یافت که تبدیل به سرمایه فرهنگی مفیدی شد. مشاغل و تجربهٔ زندگی اولین گروه دانشجویانی که در دهه ۱۸۸۰ از آمریکا برگشتند به خوبی فرایند این تغییر را نشان می دهد. سه عامل در توضیح چنین فرایندی بسیار مهم بودند: شرایط اجتماعی، شرایط شغلی و شکل‌گیری گروهی. شرایط اجتماعی

[1] . Mass University
[2] . Mode 2 university

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

منحصر به فرد اواسط قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم در چین برای اولین دانشجویانی که به این کشور برگشتند، فرصت هایی را فراهم کرد تا عملکرد برجسته و دست آوردهای حرفه ای خود را نشان دهند. به طور هم‌زمان، فرایند انتخاب روش ها و سبک زندگی غربی منجر به افزایش تقاضا برای دانش و مهارت های غربی در چین شد و در نتیجه، موجب نوعی تغییر شکل شغلی شد و کمکی بود برای ارتقاء بخش شغلی جدید که دانشجویانی که به چین برگشته بودند در آن ایجاد شغل می کردند. سرانجام، اولین گروه دانشجویان بازگشتی فعالانه شیوهٔ آموزش غربی را در چین ارتقاء دادند ودانشجویانی که از غرب برمی گشتند را به عنوان سمبل اجتماعی مفیدی نشان می دادند.(هانگ ،۲۰۰۲)

هم چنین یکی از استادان دانشگاه فودان چین درمقاله خود به بررسی نقش دانشجویان خارجی پس از بازگشت به وطن در آموزش عالی چین پرداخته است.

این مقاله مروری اجمالی می کند بر سوابق تاریخی و شرایط اجتماعی که آموزش عالی چین در آن رشد کرد و بر اینکه چگونه نفرت از مدلها و اندیشه های خارجی بر تاریخ معاصر و مدرن آن تأثیر گذاشت. در این مقاله، به وضعیت و تأثیرات و نقش پنج نسل از کسانی که پس تحصیل در کشور خارجی به وطن باز گشته اند در نوسازی اجتماعی، اقتصادی، علمی و سیاسی چین به طور کلی و نوسازی آموزش عالی به طور خاص توجه ویژه ای شده است.

همانطور که معرفی آموزش عالی مدرن در چین ،پیامد مستقیم ارتباط با دنیای خارج از این کشور بود، دانشجویان چینی که در خارج از این کشور تحصیل کرده اند نقش بسیار مهمی در این تعامل بین المللی داشته اند. این مقاله بر نقش منحصر به فرد این دانشجویان تأکید می کند و تأثیر و نقش آنها را در آینده پیش بینی می کند

۳- تحرک و جابجایی دانشجویان[1]

این دیدگاه مرتبط با نظریه سرمایه انسانی بوده و پیرامون بازگشت وعدم بازگشت جمعیت-های دانشجویی مهاجر و تأثیر آن براقتصاد ملی می پردازد. تفاوت تحرک دانشجویی با

[1] . Students mobility

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

مهاجرت در ماندگاری کوتاه‌تر آن است.این جابه‌جایی از الگوهای موقعیتی ومحلی خاص خود پیروی می کند.برای مثال میزان این جابه‌جایی در قاره اروپا حدود ده درصد است.

مطابق چند یافتهٔ تجربی، تحرک و جابه‌جایی دانشجویان در عرصهٔ بین المللی را می توان شکلی از یک زندگی نامهٔ انتخابی (زندگینامهٔ خود انجام) دانست که هدفش ظهور شخصیتی آزادتر است. نتایج بررسی نظرات هشتاد دانشجو بر مبنای تجربه های ناشی از اجرای طرح «اراسموس» در اروپا نشان می دهد که دانشجویان با قبول مخاطرات، با تغییرات محیط مقابله می کنند و کنترل مسیر زندگی شخصی خود را به صورت بازتابی بدست می گیرند. در چشم انداز دانشجویان تجربهٔ جابه‌جایی و تحرک بین المللی، انگیزهٔ رشد شخصی و استقلال فردی را بروز می دهد و بر آگاهی فرهنگی و سیاسی، مهارت بین فرهنگی و حس بسط یافتهٔ تعلق تأثیر می گذارند (واسیلیکی،۲۰۰۵)

در سال‌های اخیر به‌ویژه پس از واقعه یازده سپتامبر روابط سیاسی کشورها بر کم وکیف تحرک دانشجویی تأثیر داشته است. ازنظر میزان تحرک مطالعات نشان می‌دهند کسانی که سطح تحصیلات بالاتری دارند، یعنی دانشجویان تحصیلات تکمیلی تحرک بیشتری دارند. (هانگ،چیائو،۱۹۹۸)

هم اکنون راهبردهای مدیریت تحرک علمی[1] دانشوران که توسط سیاستگذاران علمی کشورها دنبال می شود عبارتند از :

- جلوگیری از مهاجرت
- جبران هزینه ها
- راه بازگشتی
- مدیریت چرخش نخبگان علمی[2]
- جذب پیشگیرانه (درگیر کردن دانشوران در توسعه علمی کشور)

تجربه نشان می دهد دو راهکار اخیر با موفقیت بیشتری همراه بوده است.

[1] . Scientific Mobility
[2] . Brain circulation management

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

٤-آموزش چند فرهنگی

جذب دانشجوی خارجی وبین المللی کردن فضای کلاس‌های درسی با هدف چندفرهنگی کردن آموزش نیز صورت می گیرد. منظور از این فرآیند،آموزش رها از تعصبات و تمایلات به ارث برده شده است که همراه با کشف چشم اندازها و فرهنگ های دیگر است و هدف آن شکل دهی به احساسات دانش آموزان و دانشجویان به سوی چندگانگی زیست انسانی، سبک های متفاوت تحلیل تجارب و ایده ها و راههای نگریستن در سراسر جهان است.(گی ،۱۹۹۴)

برخی متخصصان این نوع آموزش راتغییر شایستگی مؤسسات آموزشی مشتمل بر ارزشهای اساسی، تنظیمات رویه ای، برنامه های درسی، محتوای آموزشی، ساختار سازمانی و سیاست های آموزشی دولت به سوی بازتاب دادن چندگانگی فرهنگی دانسته اند(گی ،۱۹۹۴) دیگران از آن بدین گونه تعبیر می کنند :نهادینه شدن فلسفه چندگانگی فرهنگی در سیستم آموزشی که بر مبنای مساوات و برابری، احترام، پذیرش و فهم متقابل و تعهد اخلاقی به عدالت اجتماعی پایه گذاری می شود (باپتیست ،۱۹۷۹ در: گی،۱۹۹۴)

یکی از راههای آموزش چند فرهنگی افزایش جذب دانشجویان خارجی به منظور شکل دهی به ترکیب جمعیت دانشجویی است.

۵- پدیدهٔ سرریز آموزش

پدیده سر ریز آموزش [1] که می توان آن را آموزش فرا مرز یا آموزش بیش از حد نیز نامید، بیانگر عدم تطابق میزان آموزش با نیازهای بازار کار است. روش اندازه‌گیری آن مقایسه سال‌های آموزش دریافت شده با آموزشی است که مشاغل فعلی نیاز دارند. روش دیگر بررسی تغییرات تقاضای بازار کار نسبت به عرضهٔ دانش آموختگان جدید است.

این پدیده از سوی اقتصاددانان معمولاً پدیده‌ای منفی ارزیابی می شود که موجب هدر رفتن سرمایه گذاری هم[چنین ایجاد توقع و بی‌انگیزگی می شود. در این شرایط کارکنان کار خود را شغل دائمی تلقی نمی کنند و در پی فرصت فرار از این وضعیت هستند. از این رو برای پی‌گیری آموزش مجدد و کسب مطلوبیت و بازدهی بالاتر در آینده مهاجرت می کنند.

[1]. Over – Education

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

به دلیل ساختار نامناسب شغلی در کشور مبدأ و فقدان پست سازمانی و شغل مناسب در آن رشته فرد مهاجرت می کند تا بی‌کاری خود را به تعویق بیاندازد. شاید در آینده با بسط توانایی شغلی و یا تغییر و ارتقای سطح مشاغل بتواند کار مناسبی در اقتصاد محلی پیدا کند.(خورشیدی ،۱۳۸۳)

پدیده سر ریز آموزش به این ترتیب می تواند عاملی برای گسترش جابه‌جایی دانشجویان در سطح کشورها تلقی شود.

الگوهای جذب دانشجویان خارجی

پژوهشگران اثرات مثبت جذب دانشجویان خارجی و بین المللی شدن آموزش عالی را با توجه به چهار قلمرو سیاسی، فرهنگی، علمی و اقتصادی بر شمرده اند. به گونه ای که بوسترم (۲۰۱۰) این موارد را احصا کرده است:

- توانمندی سازگاری با فرهنگهای متنوع(فرهنگی)
- فرصت برای جذب نخبگان خارجی(علمی)
- انعقاد تفاهم نامه های همکاری بین کشورها (سیاسی)
- کسب منابع مالی جدید برای آموزش عالی (اقتصادی)
- جلب مشارکت های منطقه ای (اقتصادی)
- بهره وری، درآمدها و منافع مالیاتی (اقتصادی)

کشورهای مختلف جهان بر اساس اهداف خود از الگوهای مختلفی برای جذب دانشجوی خارجی پیروی می کنند.

الگوی آلمان با اهداف آموزشی وعلمی طراحی شده و این کشور رسماً اعلام می‌کنداز محل جذب دانشجو قصد درآمد زایی ندارد. در مقابل، یشتر کشورهای جهان مانند استرالیا وکانادا وانگلستان ومالزی ازالگوی اقتصادی پیروی می کنند.

الگوی اقتصادی: نمونه استرالیا

از نظر وزارت علوم، استرالیا دانشجوی خارجی به فردی اطلاق می شود که با روادید دانشجویی وارد استرالیا می شود و دوره ای را با پرداخت هزینه آن، صرف نظر از اینکه چه کسی هزینه آن را پرداخت می کند، می گذراند. دانشجویان برای ورود نیاز به تأیید یه نام

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

نویسی، روادید دانشجویی و منابع مالی کافی دارند. (دائره المعارف آموزش عالی، ج ۲: ۸۷۲)

استرالیا در جذب دانشجوی خارجی اهداف اقتصادی را دنبال می کند و این طریق یکی از منابع مهم درآمدی این کشور است.

دانشگاه‌های استرالیا برای جذب دانشجویان خارجی و رقابت با سایر رقبا دفاتر متعددی را در کشورهای مختلف جهان به‌ویژه آسیا دایر کرده و هر شش ماه یک بار نمایشگاه‌هایی را برای جذب دانشجو و ثبت نام اولیه برگزار می کنند. در مورد استرالیا باید گفت هر چند راهبرد این کشور صبغهٔ اقتصادی دارد اما این به این معنا نیست که همه متقاضیان حتی داوطلبان ضعیف نیز پذیرش شوند. سوابق علمی دانشجو بویژه دو مؤلفه معدل مقطع قبلی و برخورداری از مقالات معتبر بین المللی بسیار مهم تلقی می شوند.

الگوی علمی – آموزشی: نمونه آلمان

کشور آلمان تأکید زیادی بر توسعه مبادلات آکادمیک دارد و بدین منظور مؤسسه‌ای را به همین نام تأسیس کرده است. داوطلبان خارجی می بایست از طریق سایت این مؤسسه در خواست خود را ابتدا به صورت متمرکز تسلیم کنند. تحصیل دانشجویان خارجی در این کشور مجانی و بدون پرداخت شهریه و حق ثبت نام است. بنابراین الگوی آلمان صبغهٔ اقتصادی ندارد و اهداف علمی – آموزشی را دنبال می کند. هدف اصلی در این الگو شکل دادن به اجتماع دانشگاهی[۱] است.

داوطلبان خارجی برای تحصیل در آلمان باید به زبان آلمانی مسلط باشند. آنها می توانند پس از گذراندن امتحان تشخیص (سطح علمی)[۲]((به درخواست داوطلب) یا پس از طی دوره های یک ساله معادل پیش دانشگاهی[۳] در مدارس عالی مقدماتی، وارد دانشگاه شوند. آلمان در سالهای اخیر در چارچوب سیاست جذب نخبگان و رقابت با امریکا، امکان تحصیل در بعضی از رشته ها را به زبان انگلیسی برای دانشجویان خارجی فراهم کرده است. در بعضی رشته‌های دانشگاهی مانند پزشکی، دندانپزشکی، دامپزشکی، معماری،

۱- Academic Communit y

2- Feststellungsprufung

-Studienkollege[۳]

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

مدیریت صنعتی، روان شناسی، علوم ارتباطات و رسانه ای به علت تعداد زیاد متقاضی، پذیرش محدود است (دائره المعارف آموزش عالی، ج ۲: ۸۰۲)

الگوی فرهنگی: نمونه ایران در دهه های گذشته

ایران از دهه ۱۳۶۰ تاکنون از الگوی فرهنگی تبعیت کرده است. به این معنا که ترویج اهداف انقلاب اسلامی در کشورهای هدف که عمدتاً کشورهای اسلامی وعربی است در اولویت بوده است. معاونت دانشجویی وزارت علوم تحقیقات وفناوری (۱۳۸۶) هدف از پذیرش دانشجویان خارجی را حمایت از جوانان مستعد کشورهای اسلامی، فراهم نمودن بستر مناسب برای شناساندن بیشتر و بهتر جمهوری اسلامی، معرفی، نشر و توسعه فرهنگ ایرانی اسلامی و.....ذکر کرده است. اخیرا گرایش‌هایی به سمت تعدیل این الگو در مصاحبه های مدیران ذیربط مشاهده می شود.

شمای کلی از این الگوها وگرایش‌ها در شکل(۱)ملاحظه می شود.

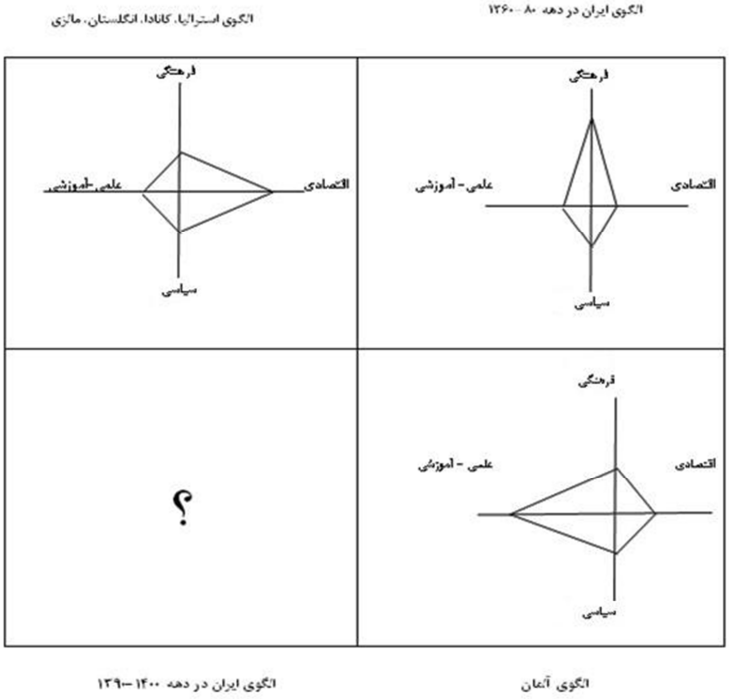

شکل شماره ۱. الگوهای جذب دانشجویان خارجی

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

در مجموع چنان‌چه قرار باشد راهبردهای مناسبی برای جذب دانشجویان خارجی تدوین شود، چند موضوع مختلف باید بررسی شده و نظرات خبرگان و متخصصان آشنا با آن اخذ و استخراج شود. این موضوعات عبارتند از تمرکز راهبرد بر آموزش یا پژوهش و فناوری، میزان توسعه گرایی، راهبرد پذیرش دانشجو و سپس استخراج ارکان اصلی یک راهبرد مطلوب. مدل زیر مجموعه این مؤلفه های مطالعاتی را که هر یک متضمن یک انتخاب راهبردی است نشان می‌دهد. چارچوب این الگوی مفهومی برگرفته از مطالعات اسنادی و تجربیات محقق و اقدامات جاری کشورهای مختلف جهان در قلمرو جذب دانشجویان خارجی است. برخی تقسیمات در این الگو مبنای منطقی دارند. برای مثال میزان توسعه گرایی به سه گزینه تقسیم شده است: حفظ وضع موجود یا گزینه محافظه کارانه، رقابت در سطح منطقه و درنهایت رقابت و خط شکنی در عرصه بین المللی. تمرکز راهبرد بر آموزش محوری یا پژوهش محوری نیز یک تقسیم بندی رایج است؛ اما ارکان چهارگانه راهبرد فهم چنین راهبردهای پذیرش دانشجو از تجارب مختلف کشورها استخراج شده است.

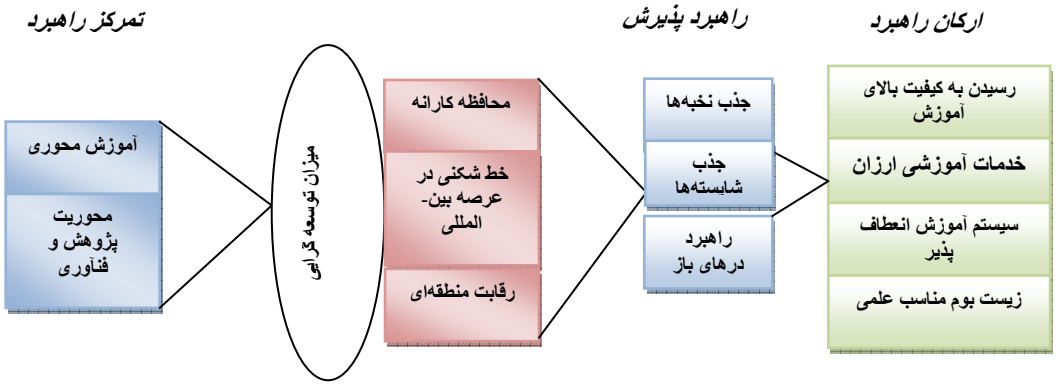

شکل شماره ۲. مؤلفه های راهبرد جذب دانشجویان خارجی

روش تحقیق

بخش اول مطالعه حاضر متکی به مطالعه اسنادی و آماری است ودر بخش دوم از مطالعه اکتشافی- پیمایشی در دو سطح توصیفی و استنباطی بهره جستیم. ابزار تحقیق پرسشنامه محقق ساخته با سئوالات بسته می باشد. روایی صوری پرسشنامه توسط چند نفر از اعضای

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

هیأت علمی آشنا با روش تحقیق ارزیابی و اصلاحات لازم اعمال گردید. دراین پرسشنامه از صاحبنظران خواسته شد گزینه های راهبردی را اولویت بندی کنند. در بخش استنباطی این فرض بررسی شد که آیا بین الویت‌های موردنظر مدیران ستادی با سرپرستان دانشجویان خارجی که مستقیما با این قشر در ارتباط هستند اختلاف معنی داری وجود دارد؟

ازآنجا که تعداد خبرگانی که با موضوع جذب دانشجوی خارجی آشنایی در عمل درگیر هستند، اندک است دراین مطالعه از روش تمام شماری استفاده شد. پرسشنامه برای کلیه سرپرستان دانشجویان خارجی درکلیه دانشگاه‌های داخل کشور، هم چنین کلیه اعضای شورای بورس ومدیران ذیربط در وزارت علوم،تحقیقات وفناوری ووزارت بهداشت ارسال و جمعاً تعداد ۶۰ پرسشنامه تکمیل گردید.

یافته ها:

پاسخگویان این مطالعه را۵۹/۷ درصد زن و۴۰/۳ درصد مرد تشکیل داده اند. ۵۷ درصد این پاسخ‌گویان سنی بین ۳۱ تا۴۰ سال دارند. ۶۶/۱ درصد آنان دارای سابقه کار بین ۱۰تا ۲۰ سال هستند. از نظر نوع شغل نیز، ۳۴/۴ درصد آنان کارشناس، ۳۲/۸ درصد مدیر، ۲۶/۲ درصد کارشناس مسئول، ۶/۶ درصد عضو هیأت علمی می باشند.

اینک با توجه به الگو و مدل تحقیق خلاصه اصلی ترین یافته ها را درجهت کشف مؤلفه ها وگزینه های اولویت دار راهبردی ارائه می کنیم.

جدول شماره ۵ امتیازات و میانگین مؤلفه های راهبرد از نظرپاسخ‌گویان را نشان می دهد. با توجه به نتایج به‌دست آمده ازنظر تمرکز راهبرد « تمرکز بر پژوهش و فناوری» با میانگین ۳/۷۷ از۵ بالاتر از گویه «تمرکز بر آموزش» می باشد. اما با توجه به نزدیک بودن ارقام میانگین این دو گزینه به صورت تنوع نهادی می توان هر دو راهبرد را توأمان دنبال کرد و این دو راهبرد تناقضی با یکدیگر ندارند.

در قلمرو راهبرد، بالاترین میانگین با ۳/۷۴ مربوط به گویه «جذب دانشجویان خارجی با هدف رقابت منطقه‌ای» است. در اولویت دوم گویه «جذب دانشجویان خارجی با جهش

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

کمّی و خط‌شکنی در عرصه بین‌المللی» (۳/۶۵ از ۵) و سپس گویه «جذب دانشجویان خارجی با احتیاط و تعداد کم» با میانگین ۳/۳۴ در مرتبه سوم قرار دارد.

در راهبرد جذب و پذیرش از سه گزینه، بالاترین میانگین با ۳/۹۲ مربوط به گویه « جذب فقط دانشجویان شایسته (متوسط به بالا)»، در مرتبه بعدی گویه « جذب فقط دانشجویان نخبه » و گویه « جذب همه متقاضیان (راهبرد درهای باز)» با میانگین ۳/۳۱ در مرتبه بعد قرار دارد.

هم‌چنین در ارکان راهبرد از بین سه گزینه «زیست بوم مناسب علمی و رفاهی » با ۴/۲۴ دراولویت نخست، «راهبرد آموزش انعطاف‌پذیر » با ۳/۹۷ در اولویت دوم و «راهبرد خدمات آموزشی ارزان » با میانگین ۳/۸۵ در جایگاه سوم قرار دارد.

سنجش ترجیحات مؤلفه های راهبرد از نظر پاسخ‌گویان

در جدول شماره ۵ مؤلفه های مختلف راهبرد که در چند مقیاس کلی دسته بندی شده اند مورد ارزیابی پاسخگویان قرار گرفته است . سپس میانگین نمرات بر اساس جمع بندی طیف لیکرت ارائه شده است. هم‌چنین T محاسبه شده در این آزمون با توجه به سطح معناداری هر یک از مؤلفه ها مشخص شده و در جدول به تفکیک ارائه گردیده است. اختلاف میانگین ها در کلیه موارد معنا دار بوده است.

جدول شماره ۵. ارزیابی تفاوت میانگین های امتیازات مؤلفه های راهبرداز نظر پاسخ‌گویان

راهبرد	ردیف	گویه / عبارت	کاملاً موافقم (۵)	موافقم (۴)	مخالفم (۳)	کاملاً مخالفم (۲)	نظری ندارم (۱)	میانگین	T*	Sig.
تمرکز راهبرد	۱	بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در ایران باید با تمرکز بر آموزش باشد	۲۴.۲	۳۵.۵	۲۲.۶	۸.۱	۹.۷	۳.۵۶	3.634	۰۰۰.
	۲	بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در ایران باید با تمرکز بر پژوهش و فناوری باشد	۲۵.۸	۴۶.۸	۱۴.۵	۴.۸	۸.۱	۳.۷۷	5.362	
قلمرو راهبرد	۱	جذب دانشجویان خارجی باید با احتیاط و تعداد کم پیگیری شود	۱۱.۵	۳۹.۳	۲۷.۹	۱۴.۸	۶.۶	۳.۳۴	2.493	۰۰۰.
	۲	جذب دانشجویان خارجی نیازمند جهش کمّی و خط‌شکنی در عرصه	۱۲.۹	۵۸.۱	۱۴.۵	۹.۷	۴.۸	۳.۶۵	5.114	

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

		بین‌المللی است							
	۳	جذب دانشجویان خاجی با هدف رقابت منطقه‌ای مناسب است	۱۱.۳	۶۱.۳	۱۷.۷	۹.۷		۳.۷۴	7.414
راهبرد جذب و پذیرش	۱	بهتر است فقط دانشجویان نخبه جذب شوند	۸.۱	۳۸.۷	۳۵.۵	۱۱.۳	۶.۵	۳.۳۱	2.410
	۲	بهتر است فقط دانشجویان شایسته (متوسط به بالا) جذب شوند	۱۴.۸	۷۰.۵	۹.۸	۱.۶	۳.۳	۳.۹۲	9.182
	۳	بهتر است همه متقاضیان جذب شوند (راهبرد درهای باز)	۹.۷	۴۵.۲	۲۴.۲	۸.۱	۱۲.۹	۳.۳۱	2.066
ارکان راهبرد	۱	راهبرد رسیدن به کیفیت بالای آموزش برای دانشجویان خارجی دنبال شود	۲۱.۰	۶۹.۴	۶.۵		۳.۲	۳.۹۸	8.827
	۲	راهبرد خدمات آموزشی ارزان پیگیری شود	۲۲.۶	۵۶.۵	۹.۷	۶.۵	۴.۸	۳.۸۵	6.693
	۳	راهبرد آموزش انعطاف‌پذیر دنبال شود	۲۷.۴	۵۸.۱	۳.۲	۶.۵	۴.۸	۳.۹۷	7.562
	۴	زیست بوم مناسب علمی و رفاهی فراهم شود	۳۰.۶	۶۶.۱	۱.۶		۱.۶	۴.۲۴	15.163

*t-test One-Sample Statistics

در جدول شماره ۶ به منظور بررسی اولویت ها و ترجیحات راهبردها از نظر پاسخ‌گویان بر اساس تحلیل توصیفی میانگین ها، مؤلفه ها رتبه بندی شده‌اند.

ترتیب ترجیحات پاسخ دهندگان در مورد نوع مؤلفه های راهبرد در جدول زیر مشاهده می‌شود. براساس رتبه های میانگین حاصل شده، راهبرد کلان مرکب خواهد بود از: تمهید زیست بوم مناسب علمی ورفاهی(رتبه اول)، رسیدن به کیفیت بالای آموزش(رتبه دوم) و پیگیری راهبردآموزش انعطاف پذیر(رتبه سوم).

جدول شماره ۶. ترجیحات مؤلفه های راهبرد از نظر پاسخ‌گویان

راهبرد	گویه / عبارت	میانگین	رتبه
تمرکز راهبرد	بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در ایران باید با تمرکز بر آموزش باشد	۳.۵۶	۹
	بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در ایران باید با تمرکز بر پژوهش و فناوری باشد	۳.۷۷	۶
قلمرو راهبرد	جذب دانشجویان خارجی باید با احتیاط و تعداد کم پیگیری شود	۳.۳۴	۱۰
	جذب دانشجویان خارجی نیازمند جهش کمّی و خط‌شکنی در عرصه بین‌المللی است	۳.۶۵	۸
	جذب دانشجویان خارجی با هدف رقابت منطقه‌ای مناسب است	۳.۷۴	۷
راهبرد جذب و	بهتر است فقط دانشجویان نخبه جذب شوند	۳.۳۱	۱۱

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

پذیرش	بهتر است فقط دانشجویان شایسته (متوسط به بالا) جذب شوند	۳.۹۲	۴
	بهتر است همه متقاضیان جذب شوند (راهبرد درهای باز)	۳.۳۱	۱۲
ارکان راهبرد	راهبرد رسیدن به کیفیت بالای آموزش برای دانشجویان خارجی دنبال شود	۳.۹۸	۲
	راهبرد خدمات آموزشی ارزان پیگیری شود	۳.۸۵	۵
	راهبرد آموزش انعطاف‌پذیر دنبال شود	۳.۹۷	۳
	زیست بوم مناسب علمی و رفاهی فراهم شود	۴.۲۴	۱

در بخشی از پرسشنامه ده سناریو اجرایی که از مطالعات اسنادی و تجربیات محقق استخراج شده بود در معرض نظرخواهی پاسخ‌گویان قرار گرفت تا میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک اعلام کنند.

جدول شماره ۷ امتیازات و میانگین مؤلفه های سناریو اجرایی مطلوب از نظرپاسخ‌گویان را نشان می دهد. از بین گزینه ها بالاترین میانگین به «فعال شدن دانشگاه‌های مناطق مرزی» با ۴/۲۴ از۵، «برگزاری دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های معتبر خارجی» با ۴/۱۱ و «ایجاد کنسرسیوم یا اتحادیه منطقه‌ای برای ارائه آموزش به دانشجویان خارجی» با ۴/۰۷ و کمترین میانگین۳/۴۲ مربوط به «ایجاد و توسعه مناطق آزاد علمی» است . هر چند از نظر محقق فعال شدن دانشگاه‌های مناطق مرزی راهکار مناسبی نیست اما این گزینه به عنوان یک راهکار محتمل مورد پرسش قرار گرفته است. از آنجا که بخش قابل توجهی از مدیران و کارشناسان پاسخگو در شعب خارجی جزایر کیش و قشم و بندر چابهار بوده اند و دانشگاه خود را جزء مناطق مرزی تلقی کرده اند لذا این گزینه امتیاز خوبی کسب کرده است.

جدول شماره۷. امتیازات ومیانگین مؤلفه های سناریو اجرایی مطلوب از نظرپاسخ‌گویان

ردیف	گویه / عبارت	کاملاً موافقم (۵)	موافقم (۴)	مخالفم (۳)	کاملاً مخالفم(۲)	نظری ندارم (۱)	میانگین	Sig.
۱	ایجاد کنسرسیوم یا اتحادیه منطقه‌ای برای ارائه آموزش به دانشجویان خارجی مناسب است	۳۴.۴	۵۰.۸	۶.۶	۳.۳	۴.۹	۴.۰۷	۰.۰۰
۲	ایجاد و توسعه مناطق آزاد علمی روش مناسبی است.	۱۲.۹	۵۰.۰	۱۱.۳	۱۷.۷	۸.۱	۳.۴۲	
۳	ایجاد دانشگاه‌های مجازی بین‌المللی توصیه می‌شود.	۱۷.۷	۳۵.۵	۲۴.۲	۱۷.۷	۴.۸	۳.۴۴	
۴	برگزاری دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های معتبر خارجی مناسب است.	۲۲.۶	۷۱.۰	۳.۲	۱.۶	۱.۶	۴.۱۱	

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

۵	تأسیس شعبه دانشگاه‌های ایران در خارج از کشور روشی پاسخگوست.	۲۲.۶	۴۳.۵	۲۴.۲	۴.۸	۴.۸	۳.۷۴	
۶	تأسیس شعبه دانشگاه‌های خارجی در ایران روش مطلوبی است.	۳۱.۷	۴۸.۳	۱۳.۳		۶.۷	۳.۹۸	
۷	تأسیس یک دانشگاه بزرگ بین‌المللی در طراز جهانی راهکار مناسبی است.	۱۶.۱	۵۴.۸	۱۴.۵	۸.۱	۶.۵	۳.۶۶	
۸	تأسیس چند دانشگاه بین‌المللی راهکار مطلوبی است.	۲۱.۰	۵۴.۸	۱۶.۱	۸.۱		۳.۸۹	
۹	فعال شدن همه دانشگاه‌ها در جذب دانشجوی خارجی مطلوب است.	۱۸.۰	۵۴.۱	۱۶.۴	۹.۸	۱.۶	۳.۸۴	
۱۰	فعال شدن دانشگاه‌های مناطق مرزی (جزایر کیش و قشم و بندر چابهار و ...) راهکار مناسبی است.	۱۶.۱	۶۲.۹	۱۲.۹	۴.۸	۳.۲	۴.۲۴	

جدول شماره۸ امتیازات و میانگین مؤلفه های زیرساخت ها و ملزومات ازنظر پاسخ‌گویان را نشان می دهد. محقق یک بخش از پرسش‌نامه را به پیش بینی زیر ساخت ها و ملزومات جذب دانشجویان خارجی اختصاص داد و با استفاده از کلیه تجارب موجود و آموزه های مطالعات اسنادی و به صورت محقق ساخته این گزینه ها تدوین و مورد پرسش قرار گرفت. چند نفر از اعضای هیأت علمی آشنا با موضوع تحقیق که روایی صوری پرسشنامه را مورد ارزیابی قرار داده اند، اصلاحات و افزودنی هایی به این گزینه ها داشته اند. همان-طور که در جدول ملاحظه می شود از بین گزینه ها بالاترین میانگین به «توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات» با ۴/۵۲، « ارتقا فهم بین‌المللی مدیران» با ۴/۳۱ و « ارتقای کیفیت آموزش دانشگاه‌ها » با ۴/۵۰، و «تجدید ساختار دانشگاه‌ها به سوی گشودگی » با ۴/۴۵ اختصاص دارد. کمترین میانگین ۴/۱۳ مربوط به « جذب استادان خارجی به داخل »تعلق دارد .

جدول شماره ۸. امتیازات ومیانگین مؤلفه های زیرساخت ها و ملزومات ازنظر پاسخ‌گویان

ردیف	گویه / عبارت	کاملاً موافقم(۵)	موافقم (۴)	مخالف(۳)	کاملاً مخالفم (۲)	نظری ندارم (۱)	میانگین	Sig.
۱	ساماندهی جذب دانشجویان خارجی در نقشه جامع علمی کشور پیش‌بینی و اجرا شود.	۲۷.۴	۷۱.۰		۱.۶		۴.۱۶	۰.۰۰
۲	زیرساخت‌های حقوقی باید فراهم شود.	۲۱.۰	۷۵.۸	۱.۶	۱.۶		۴.۲۷	
۳	ساماندهی تبلیغات و بازاریابی ضرورت دارد.	۳۰.۶	۶۷.۷		۱.۶		۴.۳۲	
۴	مزیت‌های نسبی کشور در حوزه آموزش عالی باید شفاف و ترویج	۳۵.۵	۶۲.۹		۱.۶		۴.۳۹	

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

	شود.						
۵	توسعه مهارت‌های زبانی در دانشگاه‌ها ضرورت دارد.	۴۲.۶	۵۵.۷		۱.۶		۴.۲۱
۶	جذب دانشجویان خارجی مستلزم نظام اداری ویژه است	۳۲.۳	۶۱.۳	۳.۲	۱.۶	۱.۶	۴.۲۰
۷	بودجه این بخش باید افزایش یابد.	۳۳.۹	۵۹.۳	۱.۷	۳.۴	۱.۷	۴.۲۷
۸	از امکانات بین‌المللی برای توسعه دانشجویان خارجی می‌توان بهره جست	۳۷.۱	۵۸.۱		۴.۸		۴.۲۱
۹	جذب استادان خارجی به داخل مطلوب است	۳۵.۵	۵۶.۵	۳.۲	۳.۲	۱.۶	۴.۱۳
۱۰	تأسیس اتحادیه دانشجویان خارجی مناسب است.	۳۲.۸	۵۴.۱	۶.۶	۶.۶		۴.۳۲
۱۱	تأسیس توریسم علمی راهکار مطلوبی است.	۳۸.۷	۵۸.۱		۳.۲		۴.۳۲
۱۲	آموزش مردم برای برخورد مناسب با توریست ضرورت دارد.	۳۵.۵	۶۲.۹		۱.۶		۴.۳۲
۱۳	تغییر در برنامه درسی دانشگاه‌ها ضروری است.	۴۰.۳	۵۴.۸	۱.۶	۱.۶	۱.۶	۴.۳۱
۱۴	فهم بین‌المللی مدیران باید ارتقا یابد.	۵۴.۲	۴۴.۱		۱.۷		۴.۵۱
۱۵	تجدید ساختار دانشگاه‌ها به سوی گشودگی مهم است.	۵۳.۲	۴۳.۵		۱.۶	۱.۶	۴.۴۵
۱۶	توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات اهمیت دارد.	۵۴.۸	۴۳.۵		۱.۶		۴.۵۲
۱۷	بازسازی نیروی انسانی دانشگاهها ضروری است.	۴۱.۹	۴۵.۲	۸.۱	۴.۸		۴.۲۴
۱۸	جلب مشارکت دانشگاه‌های خصوصی اهمیت دارد.	۴۸.۴	۴۵.۲	۱.۶	۳.۲	۱.۶	۴.۳۵
۱۹	مدرن شدن سیستم اداری دانشگاه‌ها ضرورت دارد	۵۰.۰	۴۶.۸		۳.۲		۴.۴۴
۲۰	کیفیت آموزش دانشگاه‌ها باید ارتقا یابد.	۵۶.۵	۴۰.۳		۳.۲		۴.۵۰

اکنون با توجه به الویت‌های حاصل از نتایج فوق مدل مفهومی اولیه که مرکب از کلیه مؤلفه های ممکن برای تدوین راهبرد بود تعدیل می شود. مدل زیر تنها مؤلفه های دارای الویت بالا را بازنمایی می کند و فشرده یافته های این مطالعه است.

شکل شماره ۳. مدل تعدیل شده برگرفته از دیدگاه پاسخ‌گویان

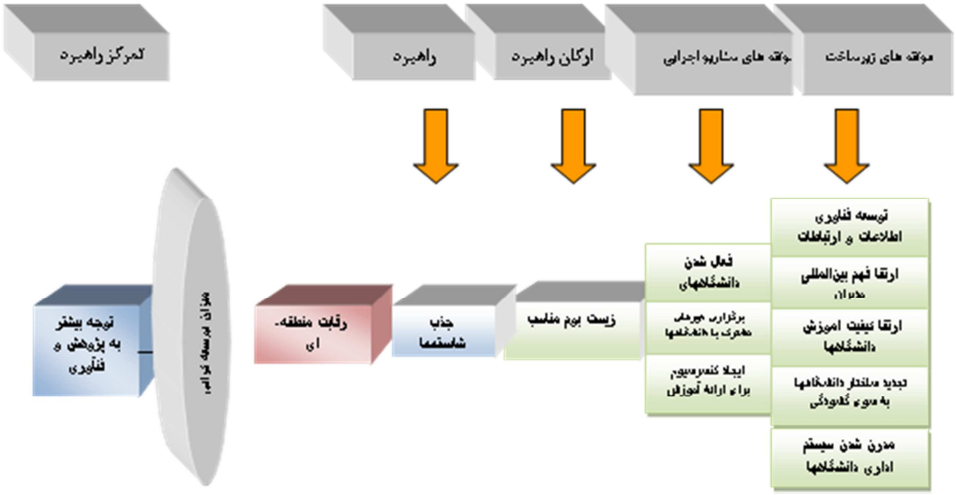

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

یافته های استنباطی این مطالعه نیز در قالب دو جدول ارائه می شود.

جدول شماره ۹، تفاوت میانگین بر حسب گروه مدیران ستادی و سرپرستان دانشجویان خارجی را نشان می دهد. همانطور که نتایج نشان می دهد در راهبرد « جذب دانشجویان خارجی با جهش کمی و خط شکنی در عرصه بین المللی » تفاوت معنی داری بین این دو گروه مشاهده می شود. این میانگین در بین مدیران ستادی بالاتر است. لذا از نظر آنان اولویت بیشتری دارد. همچنین در راهبرد « جذب دانشجویان خارجی با هدف رقابت منطقه ای » هم‌چون راهبرد قبلی این تفاوت میانگین در مدیران ستادی بالاتر است اما در راهبرد « جذب دانشجویان خارجی با احتیاط و تعداد کم » هیچ تفاوت معناداری بین این دو گروه مشاهده نمی شود.

جدول ۹. تفاوت میانگین بر حسب گروه مدیران ستادی و سرپرستان دانشجویان خارجی

راهبرد	گروه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندار میانگین	t	Sig.
جذب دانشجویان خارجی نیازمند جهش کمی و خط شکنی در عرصه بین المللی است	مدیران ستادی	3.90	.870	.156	2.102	.040
	سرپرستان دانشجویان خارجی	3.39	1.054	.189		
جذب دانشجویان خارجی با هدف رقابت منطقه ای مناسب است	مدیران ستادی	4.00	.632	.114	2.710	.009
	سرپرستان دانشجویان خارجی	3.48	.851	.153		
جذب دانشجویان خارجی با احتیاط و تعداد کم پیگیری شود	مدیران ستادی	3.58	1.177	.211	1.771	.082
	سرپرستان دانشجویان خارجی	3.10	.923	.168		

جدول شماره ۱۰ نشان دهنده اولویت راهبردها از منظر مدیران ستادی و سرپرستان دانشجویان خارجی می باشد. با توجه به راهبردهای مطرح شده مدیران ستادی در کلیه راهبردها اولویت بالاتری را انتخاب نموده اند. از نظر مدیران ستادی رقابت منطقه ای با تمرکز بر پژوهش با میانگین ۷/۷۴، خط شکنی در عرصه بین المللی با تمرکز بر پژوهش با میانگین ۷/۶۴، رقابت منطقه ای با تمرکز بر آموزش با میانگین ۷/۶۱، بالاترین میانگین ها را اخذ کرده اند. اما دوگزینهٔ استمرار وضع موجود با تمرکز بر پژوهش با میانگین ۷/۳۲ و استمرار وضع موجود با تمرکز بر آموزش با میانگین ۷/۱۹ از نظر هر دو گروه پاسخ‌گویان

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

پایین ترین رتبه را دارند و بنابراین فاقد اولویت راهبردی هستند. درنهایت جدول زیر راهبردهای شش‌گانه را به ترتیب رتبه اخذ شده نشان می دهد راهبرد اصلی و اولویت دار در این مجموعه گزینه رقابت منطقه ای می باشد. تفکیک دیدگاه دوگروه تفاوتی در این رتبه بندی ایجادنکرد.

جدول شماره ۱۰. گزینه های راهبردی

راهبرد	جمع امتیاز ترکیبی دو گویه	رتبه	جمع امتیاز ترکیبی دو گویه	
			مدیران ستادی	سرپرستان دانشجویان خارجی
رقابت منطقه ای با تمرکز بر پژوهش	۷.۵۱	۱	۷.۷۴	۷.۲۹
خط شکنی در عرصه بین المللی با تمرکز بر پژوهش	۷.۴۲	۲	۷.۶۴	۷.۲۰
رقابت منطقه ای با تمرکز بر آموزش	۷.۳۰	۳	۷.۶۱	۷
خط شکنی در عرصه بین المللی با تمرکز بر آموزش	۷.۲۱	۴	۷.۵۱	۶.۹۱
استمرار وضع موجود با تمرکز بر پژوهش	۷.۱۱	۵	۷.۳۲	
استمرار وضع موجود با تمرکز بر آموزش	۶.۹	۶	۷.۱۹	۶.۶۲

بحث و نتیجه گیری

یافته های این مطالعه را می توان به دو دسته یافته های اسنادی و آماری و یافته های پیمایشی تقسیم کرد. از نظر انطباق یافته ها با آموزه های نظری باید گفت که پدیده سرریز آموزش در کشورهای همسایه ایران می تواند مطرح و توضیح دهنده باشد زیرا حجم قابل توجهی از دانشجویان خارجی در ایران را دانشجویان عراقی و افغانی تشکیل می دهد که به دلیل شرایط بحران و جنگ و آماده نبودن شرایط اشتغال در این کشورها برای متخصصان، سعی دارند با انباشت آموزش در ایران، اشتغال خود را به تعویق اندازند. بنابراین یافته های اسنادی و آماری این مطالعه با مطالعه خورشیدی (۱۳۸۳) منطبق است.از سویی در چرخش راهبردی که پاسخ‌گویان به آن تمایل نشان داده‌اند می توان منافع آموزش های چند فرهنگی و تحرک بین المللی دانشجویان را هدف‌گیری نمود و به عنوان فرصت از آن سود جست. در مجموع پاسخ‌گویان نوعی ورود به بازار رو به رشد بین المللی آموزش عالی را (البته در سطح رقابت منطقه ای) تجویز کرده اند. ازاین رو یافته ها با نظریه نخست یعنی "ظهور آموزش عالی به مثابه یک کسب وکار " نیزهم‌خوانی دارد.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

یافته‌های بخش اسنادی و آماری این مطالعه نشان داد سهم یک دهم درصدی دانشجویان خارجی در ایران نه تنها در مقایسه با کشورهای دارای نظام آموزش عالی پیشرفته بسیار اندک است، بلکه با توجه به رقابت منطقه‌ای در سند چشم انداز نیز و در مقایسه با کشورهای آسیایی چون مالزی، سنگاپور، ترکیه و امارات متحده عربی غیر قابل قبول است. در عمل کشور ایران در این زمینه در خلاء سیاستی و بی عملی به سر می برد. زیرا پی-گیری الگوی فرهنگی بدون توجه به جنبه های مثبت و ضروری الگوهای اقتصادی و علمی- آموزشی در شرایط زمانی جدید با مشکلاتی توأم است. نگرش خبرگان در این پیمایش نشان داد. آنها موافق برداشتن یک گام به جلو و بهره مندی بیشتر از منافع بین المللی شدن آموزش و هدف گذاری حداقل منطقه ای هستند. منافعی که در بخش آموزه-های نظری به آنها اشاره شد.

یافته‌های این مطالعه بیان‌گر توجه هم‌زمان پاسخ‌گویان به آموزش و پژوهش و فناوری است زیرا میانگین های أخذ شده در این دو رویکرد به هم‌دیگر نزدیک است (۶/۰۳ تمرکز بر آموزش و ۶/۷۷ تمرکز بر پژوهش و فناوری) محتمل است افزایش نسبی گرایش به پژوهش محوری به چنددلیل باشد: نخست اینکه راهبرد معطوف به آینده است و پاسخ-گویان درحقیقت خواهان حرکت به این سمت در آینده بوده‌اند. دومین احتمال ممکن است سودآوری بیشتر دوره های تحصیلات تکمیلی یا پرستیژ بیشتر آن برای دانشگاه مجری یا امکان تعامل علمی بیشتر بین کشور مبدأ و مقصد در تحصیلات تکمیلی باشد.

براساس یافته های این مطالعه، اهداف کمی و کیفی می بایست نیز ضمن دور شدن از استمرار وضع موجود که همراه با نوعی احتیاط و وسواس بوده است، اهداف منطقه ای و جلو افتادن از رقبای آسیایی را مد نظر قرار دهد.

در زمینهٔ راهبرد پذیرش دانشجو نیز از بین سه گزینهٔ جذب نخبگان، جذب شایستگان (دانشجویان متوسط به بالا) و راهبرد درهای باز، گزینهٔ جذب شایستگان با میانگین ۳/۹۲ در رتبه نخست اولویت قرار دارد.

در این پیمایش کلیهٔ مؤلفه های ارکان راهبرد ایرانی با متوسط میانگین بالای ۳/۸۰ مورد پذیرش پاسخ‌گویان قرار گرفته است. راهبردی که در رأس اولویت های آن تمهید زیست بوم مناسب علمی و رفاهی (میانگین ۴/۲۴ از ۵) قرار دارد. در مرتبه بعدی رسیدن به کیفیت

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

بالای آموزش (با میانگین ۳/۹۸) در مرتبه سوم راهبرد آموزش انعطاف پذیر (با میانگین ۳/۹۷) و در مرتبه آخر، راهبرد خدمات آموزشی ارزان (با میانگین ۳/۸۵) از نظر پاسخ-گویان مناسب است. تلفیق این چهار خط مشی اساسی با توجه به اینکه کلیهٔ آنها امتیاز متوسط به بالا را به خود اختصاص داده اند ضرورت دارد. در حقیقت این چهار خط مشی ارکان اصلی تشکیل دهندهٔ راهبرد ایرانی از نظر خبرگان و مدیران می باشند.

در بخش پیشنهاد سناریوهای اجرایی چهار سناریو اولویت دار از نظر خبرگان به ترتیب عبارتنداز: فعال شدن دانشگاه‌های مناطق مرزی، برگزاری دوره های مشترک با دانشگاه‌های معتبرخارجی ،ایجاد کنسرسیوم یا اتحادیه منطقه ای، تأسیس شعبه دانشگاه‌های خارجی درایران.

در زمینه اقدامات کلیدی ما نیز هم صدا با پاسخ‌گویان به ترتیب اهمیت موارد زیر را پیشنهاد می کنیم: «توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات دردانشگاه‌ها» « ارتقاء فهم بین‌المللی مدیران» و « ارتقای کیفیت آموزش دانشگاه‌ها » و «تجدید ساختار دانشگاه‌ها به سوی گشودگی وانعطاف».

بدیهی است تحقق عملی این سناریوها و اقدامات، نیازمند تغییر رویکردها و راهبردهای فعلی، هم چنین تغییر یاپیشنهاد قوانین جدید است زیرا بر اساس قوانین موجود تأسیس شعبه دانشگاه خارجی در کشور ممنوع است. در مجموع ورود به عرصه بازار بین المللی خدمات آموزش عالی تغییرات ساختاری و رفتاری مهمی را در سطح ستاد وزارت علوم و دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها طلب می کند و همه ارکان آموزش عالی را دستخوش تغییر می-کند. از این رو تا دیر نشده باید دست به انتخاب زد و برای پرداخت هزینه تغییر، آماده شد.

این یافته های تجربی نشان می دهد که خبرگان و مدیران ذیربط در نظام آموزش عالی کشور تمایل دارند چرخش از الگوی سیاسی به سوی تلفیقی از الگوی علمی-آموزشی و الگوی اقتصادی آغاز شود، زیرا مؤلفه هایی چون ورود به رقابت منطقه‌ای، ارائه خدمات آموزشی ارزان با کیفیت و انعطاف پذیر و ایجاد کنسرسیوم منطقه‌ای و تجدید ساختار دانشگاه‌ها به سوی گشودگی و....که دارای اولویت تلقی شده اند با این دو الگو سازگارند.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

فهرست منابع

اسکات،پیتر(۲۰۰۰)، "*جهانی شدن آموزش عالی*"، مترجم: رضا فاضلی، سروش،۱۳۸۷.

بزرگمهری، مجید (۱۳۸۵)، "*پذیرش دانشجوی خارجی در کشور، تجربیات و راهکارها*"، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۲۳۳ و ۲۳۴، بهمن و اسفند ۸۵

خورشیدی، غلامحسین (۱۳۸۳)، "*در آمدی بر اقتصاد آموزش عالی*"، دفتر برنامه ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۳صص. ۳۱-۳۰.

اداره کل دانشجویان داخل، معاونت دانشجویی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۸۸)، منوگراف.

معاونت پژوهشی سازمان دانشجویان جهاد دانشگاهی (۱۳۸۸) "*گزارش نشست های علمی جذب دانشجویان خارجی*"

"*گزارش مدیرکل دانشجویان داخل وزارت علوم،تحقیقات، فناوری*"، (۱۳۸۹)، نشست جذب دانشجویان خارجی

"*دائره المعارف آموزش عالی*"، جمعی از نویسندگان (۱۳۸۳)، جلد دوم، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی.

Trice G.Andrea(2007). "*Faculty perceptions of graduate international students: The benefits and the challenges*", Eric Microfish collection No Ed 457816.

Guest, David & Livett Michelle & Stone, Nick. (2006), "*Fostering international student exchanges for science students*", Journal of studies in international education. 2006, Vol 10,. No.4, PP. 378-395.

Vassiliki papatisba (2005*), "student mobility: An academic cultural and mental Journey? Some conceptual reflection and empirical findings in: malcom Tight(ed)"* International perspectives on higher education research.Vol 3. Emerald Group.PP. 29-65.

Malaysia higher education statistics, (2008), "*Ministry of Higher education, Malaysia*"

Hui Huang (2002), "*Overseas studies and the Rise of Foreign Cultural Capital in Modern China, "international sociology*", march 2002, Vol 17, No.1, PP. 35-55.

Yugui Guo (1998*), "The Roles of Returned Foreign Education Students in Chinese Higher Education*", Journal of studies in international Education fall 1998, Vol 2, No, PP. 35-58.

Gabrielle Demange, Robert Fenge and Silk uebelmesser, "*The Provision of Higher education in a Global World– Analysis and policy implications*", CESIFO Economic Studies. Vol 54, issue 2. pp: 248-276.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]

Leanne. M . smith & Allan N. Rae (2006), *"Coping With Demand: Managing Internatinal Student Numbers at New Zealand Universitis"*, Journal of studies in international education, 2006, N 10 ,P27

Gay, Geneva (1994*),"A synthesis of scholarship in multicultural education".* NCREL,S urban Education program. Urban education monograph series. //ncrel. Org.

Urias", David (2008), "International education in a ghobal context, advancees in Education in Diverse Commmunities: Policy and prais iss: 6, pp.307-340.

Inger Askehave (2007), "*The impact of marketization on higher education genres- the international studenet prospectus as a case in point",* Discorse studies, Vol 9, No: 6, pp.723-742.

http://www.alef.ir/18851/1386/9/14

Bostrom, ch.A. (2010*), "Diffusion of internationalization in Turkish Higher education"*, Journal of studies in international education, Volume 14.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-10-16]